Qo`qon universiteti “Ta`lim” kafedrasi

professor v.b. (PhD) **O.A. Maxmudova**

Qo`qon universiteti magistri **G. Rajabova**

“ILK QADAM”DAVLAT O‘QUV DASTURI ASOSIDA FAOLIYAT MARKAZLARIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI ESTETIK RIVOJLANTIRISHNI TASHKIL QILISH. (MUSIQA ASBOBLARIDAN FOYDALANISHGA O‘RGATISH)

Annotasiya

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalikning va maktabgacha ta'limning o'ziga xos xususiyatlari (maktabgacha ta'limning ixtiyoriyligi, natija uchun javobgarlikning yo'qligi) bolaning o'ziga xos ta'lim yutuqlarining talablarini bolaning mumkin bo'lgan yutuqlarining yosh xususiyatlarini ifodalovchi maqsadli ko'rsatmalar shaklida ta'lim dasturini rivojlantirish natijalarini aniqlash zarurligi to`g`risida so`z yuritiladi.

Tayanch tushunchalar

ijodkorlik, san'at, mehnat, ijtimoiy hayot, estetik munosabat, intellektual rivojlanish, ichki dunyo, o'zgaruvchanlik, o'yin fantaziyasi.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachining dunyoqarashi va ta'lim mafkurasining o'zgarishi bilan tavsiflanadigan innovatsion jarayonlar mavjud. Maktabgacha ta'lim mazmunini yangilash tarbiyachi va bola o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangi shakllarini izlash zarurligiga olib keldi.

Maktabgacha ta'limning davlat ta'lim talablariga muvofiq, “Ijodiy rivojlanish” sohasi va uning kichik sohalari: badiiy-ijodiy qobiliyatlar, dunyoni badiiy tasavvur etish sohasi doirasida maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy rivojlanishining mohiyati va ma'nosini aniqlash zarur. B shu munosabat bilan musiqiy rivojlanish vazifalari musiqiy bilimlarni olish, musiqiy savodxonlikni o'rgatish uchun emas, balki musiqa bilan aloqa qilish uchun sharoit yaratish, turli xil ijodiy faoliyat turlarida bolalarning tashabbusi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Pedagogika, psixologiya (neyropsixologiya, psixoterapiya va boshqalar) kabi fanlarning integratsiyasi, shuningdek, zamonaviy fanlararo ilmiy tadqiqotlar musiqaning bola rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga, muzaning tabiatini aniqlashga, tug'ma, individual va ijtimoiy munosabatlarni aniqlashga qaratilgan.Estetik tarbiyada musiqa bir xil darajada muhim rol o'ynaydi.

B “Ijodiy rivojlanish” sohasi va uning kichik sohalari: badiiy-ijodiy qobiliyatlar, dunyoni badiiy tasavvur etish sohalari san'at sintezi va ijodiy faoliyat turlarini birlashtirishga murojaat qilish san'atning qadriyatlarini idrok etish va ishlab chiqarishni tushunish uchun zarur shart-sharoitlarni rivojlantirish, atrofdagi dunyoga estetik munosabatni shakllantirish uchun asosdir. Aynan shu maqsadlar zamonaviy ta'limni tarbiyachilar oldiga qo'yadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalikning o'ziga xos xususiyatlari, maktabgacha ta'limning o'ziga xos xususiyatlari (maktabgacha ta'limning ixtiyoriyligi, natija uchun javobgarlikning

yo'qligi) maktabgacha yoshdagi bolaning o'ziga xos ta'lim yutuqlarining talablarini noqonuniy qiladi va bolaning mumkin bo'lgan yutuqlarining yosh xususiyatlarini ifodalovchi maqsadli ko'rsatmalar shaklida ta'lim dasturini rivojlantirish natijalarini aniqlash zarurligini belgilaydi.

Maqsadli ko'rsatmalar maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishining quyidagi xususiyatlarini o'z ichiga oladi (3 yoshgacha):

* bola she'rlar, qo'shiqlar va ertaklarga qiziqadi, rasmlarni ko'rib chiqadi, musiqaga o'tishga intiladi;

* turli madaniyat va san'at asarlariga hissiy munosabat bildiradi;

* y bola katta motorli ko'nikmalarni rivojlantirdi, u har xil turdagi harakatlarni o'zlashtirishga intiladi.

(7 yoshga):

* turli xil faoliyat turlarida tashabbuskorlik va mustaqillikni namoyish etadi;

* bola dunyoga, odamlarga va o'ziga nisbatan ijobiy munosabatni o'rnatishga ega, o'zini o'zi qadrlash tuyg'usiga ega;

* tengdoshlar va kattalar bilan faol hamkorlik qiladi, qo'shma o'yinlarda qatnashadi;

* bola turli xil faoliyat turlarida amalga oshiriladigan rivojlangan tasavvurga ega;

* y bola katta va nozik vosita mahoratini rivojlantirdi; u harakatchan, bardoshli, asosiy harakatlarga ega;

* bola qiziquvchan, kuzatishga, eksperimentga moyil;

* bolalar adabiyoti asarlari bilan tanish;

* bola turli xil faoliyat turlari bo'yicha bilim va ko'nikmalariga tayanib, o'z qarorlarini qabul qilishga qodir.

Umuman olganda, “Ijodiy rivojlanish” sohasi va uning kichik sohalari: badiiy-ijodiy qobiliyatlar, dunyoni badiiy tasavvur etish ta'lim sohasidagi muammolarni hal qilish maktabgacha ta'lim tashkilotsining maqsadli yo'nalishlari sifatida bolaning shaxsiyatini rivojlantirishning ajralmas belgilariga erishishga qaratilgan bo'lib, ularning rivojlanish darajasi sezilarli darajada farq qilishi mumkin. y turli xil xususiyatlar, hayot sharoitidagi farqlar va bolalarning rivojlanish variantlarining cheksiz ko'pligiga zid bo'lmagan ma'lum bir bolaning rivojlanishining individual xususiyatlari tufayli. davlat ta'lim standartining bunday to'g'ri o'rnatilishi maktabgacha ta'limning jahon tajribasiga mos keladi: bolalarga talablarni taqdim etish emas, balki kattalar uchun qo'llanma sifatida bolalarning mumkin bo'lgan yutuqlari, ular o'quvchilarning haqiqiy rivojlanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Bolalarning badiiy va estetik rivojlanishini tashkil etishga murojaat qilib, integratsiyaning asosiy jihatlarini ta'kidlash kerak: san'at turlarining integratsiyasi (sintezi) (adabiyot, she'riyat, musiqa, rasm, teatr, xoreografiya, arxitektura), ta'lim sohalarining integratsiyasi ("kognitiv rivojlanish", "ijtimoiy va kommunikativ rivojlanish", "nutqni rivojlantirish",

"Badiiy va estetik rivojlanish", bolalarning badiiy va ijodiy faoliyati turlarining integratsiyasi (musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqani faol tinglash, ovozli o'yinlar, nutq kommu-nikativ o'yinlar, tayoqchalar bilan o'yinlar, barmoq o'yinlari, ritm bilan o'yinlar, raqs- val miniatyuralari, elementar raqslar, elementar teatr, motorli improvizatsiya, mozaika, rasm chizish, modellashtirish, kashtachilik, va boshqalar), shaxsiyat xususiyatlarini birlashtirish, (kognitiv faoliyat, mustaqillik, tashabbuskorlik, ijodkorlik, improvizatsiya qobiliyati, nostandart, ko'p qirrali, o'z-o'zidan, shahvoniylik).

Musiqa P. I. Chaykovskiy aytganidek, "his-tuyg'ular san'ati" bo'lib, tovush xususiyatiga, vaqtinchalik xususiyatga, tasvirlarning umumlashtirilishiga ega. Musiqa nafaqat musiqa mashg`ulotlarida, balki kundalik hayotda, bolalar o'yinlarida ham eshitilishi, ularning boshqa faoliyat turlariga kiritilishi, o'yin-kulgi va dam olish uchun xizmat qilishi kerak. Issiq va quruq mavsumda qo'shiq ekskursiyalarda, sayrlarda, dumaloq raqs o'yinlarida ijro etilishi kerak, bu umumiy tajriba, kayfiyatni yaratadi. Bolalarni sevimli qo'shiqlari, instrumental asarlari yozuvlarini tinglashga taklif qilish mumkin. Qo'shiq va davra raqslar bilan o'yinlar xalq ijodiyoti asarlariga asoslangan bo'lib, bolalarning axloqiy va estetik tarbiyasining ajoyib materialidir. Xalq intonatsiyalari va tasvirlarini o'zlashtirgan holda, bolalar ona qo'shiqlarining go'zalligini, ekspressivligini, tilning uyg'unligini, uning odatiy xususiyatlarini his qila boshlaydilar. Bu vatanparvarlik tuyg'ularini tarbiyalashga yordam beradi, musiqiy didni shakllantiradi, klassik va zamonaviy musiqani idrok etishga tayyorlaydi. Davra raqslar va qo'shiq o'yinlarida bolalar bir vaqtning o'zida qo'shiq aytishni va harakat qilishni o'rganadilar, oddiy raqs yoki taqlid harakatlarini qo'shiq ohangiga moslashtiradilar. Turli xil musiqiy taassurotlarga ega bo'lgan bolalar mustaqil ravishda "musiqa yaratishga" intilishadi, bolalar asboblarida sevimli musiqalarni tanlaydilar. Bu bolalarning, tanish musiqalarni ijro etishdan o'z musiqalarini yaratishga tabiiy o'tish, ijodiy faoliyatiga hissa qo'shadi.

Musiqa asboblarida chalish bolalar ijrochiligining bir turi. Bolalar musiqa asboblari va o'yinchoqlaridan foydalanish (mashg`ulotda ham, kundalik hayotda ham) maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy taassurotlarini boyitadi, ularning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Zarbli musiqa asboblarini chalish ritm tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi, bolalarning tembr tasvirlarini kengaytiradi. Melodik musiqa asboblari musiqiy va eshitish qobiliyati va ritm hissi kabi uchta asosiy musiqiy qobiliyatni rivojlantiradi

Eshitish ohangini ijro etish uchun tovushlarning balandligi bo'yicha joylashishi (ohang yuqoriga, pastga, harakatsiz harakat qiladimi) va ritmik g'oyalar (ohang tovushlarining davomiyligi nisbati to'g'risida) haqida musiqiy va eshitish g'oyalariga ega bo'lish kerak. Musiqani tanlashda, shuningdek, barqaror tovushlarga (fretbound tuyg'u) tortishni his qilish, musiqaning hissiy rangini farqlash va takrorlash kerak.

Bundan tashqari, musiqa asboblarida o'ynash maqsadga erishish istagi, tasavvurni rivojlantiradi.

Bolalarni musiqa asboblari bilan tanishtirish erta yoshdan boshlanadi. Pedagog tembrga qarama-qarshi asboblarni chaladi (masalan, naycha va qo'ng'iroq), bolalarning e'tiborini turli xil tovush ranglariga jalb qiladi. Tarbiyachi birinchi musiqiy taassurotlarni bolalarga ko'ngilochar o'yin shaklida beradi.

Bolalar yurishni boshlaganlarida va musiqa ostida yurishga qodir bo'lganlarida, tarbiyachi marsh tovushiga hamroh bo'lishi mumkin, ritmni ta'kidlash, tovushni bilish uchun baraban chalishi mumkin. Qoshiqlarda, qo'ng'iroqda o'ynash bilan birga bo'lishi mumkin. Raqs musiqasi

baraban, Rumba va asarning xarakteriga mos keladigan boshqa asboblarning tovushlari bilan boyitiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, bolalarning musiqiy rivojlanishini baholash sifatida davlat ta'lim talabi bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisini emas, balki bolaning badiiy va estetik rivojlanishdagi mumkin bo'lgan yutuqlarining ajralmas xususiyatlarini (o'zgaruvchanlik, o'yin fantaziyasi, ijodkorlik, qiziquvchanlik, ajablanish usuli, tadqiqotga chanqoqlik) talab qiladi. Tashabbuskorlik va mustaqillik, hamkorlik qilish va o'zaro ta'sir o'tkazish qobiliyati, muammolarni ijodiy hal qilish, og'zaki bo'lmagan ko'nikmalarni egallash- musiqa, harakat va so'zda o'z ichki dunyosini uyg'unlashtirish vositasini topish qobiliyati. Bolaning mumkin bo'lgan yutuqlari xususiyatlarining ushbu to'plami nafaqat umumiy aqliy, hissiy, balki intellektual rivojlanish bilan ham bog'liq. Ushbu xususiyatlar faoliyat mavzusiga shaxsiy munosabatda, uning turli turlarida (o'yin,kommunikativ, musiqiy-badiiy, teatrlashtirilgan, raqs - o'yin, ijod, musiqa, so'z ijodkorligi) namoyon bo`ladi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki: psixologik himoya sharoitida bola bilan muloqotning yangi shakllari, muvaffaqiyat holatini yaratish maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy va estetik rivojlanishini pedagogik qo'llab - quvvatlashning samarali vositasidir. Ta'lim rivojlanishining hozirgi bosqichida pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati bolaning ijodiy faoliyat tizimiga qanchalik organik kiritilishiga va ushbu faoliyatning shakllari, vositalari va usullari ijodiy maqsad va vazifalarga qanchalik mos kelishiga bog'liq.

ADABIYOTLAR

1. “Ilk qadam” maktabgacha ta’limtashkilotining takomillashtirilgan Davlat o‘quv dasturi. -T.: 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari”. -T.: 2018.
3. O.A Makhmudova. Developing the creative skills of future preschool education teachers - SHOKH LIBRARY, 2025.
4. O.A Makhmudova. Types of education and their impact on personal development- SHOKH LIBRARY, 2025
5. Maxmudova, S. (2025). ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI BADIIY ADABIYOTI BILAN TANISHTIRISH VAZIFA, USUL VOSITALARI. BILGI ÇEŞMESI, 1(6), 67-75.
6. Maxmudova, S. (2025). BOLA NUTQIY RIVOJLANISHIDA NUTQIY MUHITNING O ‘RNI VA AHAMIYATI. BILGI ÇEŞMESI, 1(6), 76-81.